

מחבר: דוד אקסלרוד **מאמר:** הרהורים בסיבת אורך גלותינו

סיכום ההתרים

26 גישת כסף משנה ותשב"ץ בקווים כלליים זהה:

1. כל פרט בתלמוד שיכול לקבל איזושהי פרשנות כסף- תמורת תורה מקבל הרחבה מרבית עד מימדי כלל, כללי משנה המראה ההפך מקבל, הצרה ותיחום עד מימדי פרט.
2. אי הבחנה מתמדת בין חובה לתת, רשות לקבל וזכות לתבוע. ולא תמיד זה בא עם זה וההפך. אין ספק שגוי אשר ינדב לבו לתת לבנית ירושלים יקבל שכרו על כוונתו, אך לקבל ממנו אסור, לפתח תקוה- מותר לקבל, אך לא יעלה על דעת לחיב אותו, או להטיף לזה. כללי עיון לא יכולים להשלים עם גישה זו.

לכן טענת "הוראת שעה" לכאורה קלף מנצח שאין לסותרו. ולא היא.

א. עצם הלשון "אפשר שהסכימו" שוב השערה. הרי אין מחלוקת עובדתית בין רמב"ם לכסף משנה. בפתיחה לפירוש המשנה כותב הוא "וגם מפני שאני יודע שדברי בה לא ימצאו חן בעיני רוב גדולי התורה ואולי אף כולם", בפירוש זה התייחס לטענות שנשמעו בעניין, מסתבר שזו טרם הושמעה. כך שנשארנו עם ההשערה.

ב. נניח שאכן כך הדבר, איפה מוגדרת סמכות זו? ואם יש סמכות, כל אחד נהג כך במקומו, בטרם נמנו וראו שכך הוא המעשה של הרוב, אם כן, כל אחד עשה באיסור, וכשמנו וראו שהרוב עוברים, קידשו את זה.

ג. בהנחה שעצם זה שחכמי ישראל נוהגים כך, שווה ערך להוראת שעה. הרי שהוראת שעה זו לא ניתנת ליישום, כי לא ידועים לנו תנאיה וגבוליה כמו לדוגמה, אם ידענו שחכמי ישראל נהגו להתיר לפעמים ריבית ולא ידענו על היתר עיסקא (או חמץ בפסח- מכירת חמץ) הינו אומרים הוראת שעה ריבית (או בל ימצא) מותר. וזה מותר בתנאים מסוימים בלבד.

ד. כדי לשקול "הוראת שעה" צריך לברר היטב את סיבות האיסור והשלכות ההיתר, אולי "אין הצר שווה בנזק המלך"? מי, איפה ומתי דן בזה? הייתי גם מצפה לדיון- האם הסיבה העיקרית להוראת שעה- הפרנסה- אכן מכשול לפני טירחה בתורה. עד כמה מכשול? האם הסרתו עלול להאדיר מכשול אחר(ובאמת עיקרי)- הכשרת המידות? ודיון בעניינים אלה הייתי מצפה לראות בטרם הסכמה, לא אחריה. מי, אפוא, ומתי דן בזה?

ה. "הוראת שעה" פירוש הדבר- עקב מניעות זמניות כלשהם נבצר מאתנו לקיים, וכשירחיב ה' לנו נחזור לקיים. ובכן מה היא המניעה הזמנית? האם הוקשתה הפרנסה בתקופה שבין זמן משנה לכסף משנה? ההיפך! ועד מתי "הוראת שעה" זו? יש מקומות בעולם ששבוע עבודה שם ארבע וחצי יום, שמונה שעות ביום אולי הגיע זמן לבטלה? או שנחכה שיהיה ארבע יום שש שעות ביום? אז מישהו כאן יקום ויאמר הרחיב ה' לנו מבטלים "הוראת שעה"? בדרך כלל תולים במשיח, כאילו מצפים שהוא ישלח אותנו לשדות ומפעלים! למעשה הצפיה היא, שהוא יפטור אותנו מטרחת פרנסה כלל. פירושו של דבר ש"הוראת שעה" זו היא מרגע שעייפנו לקיים עד עולם, אין זה "הוראת שעה" כי אם עקירת איסור. "הוראת שעה" זו היא ניסיון ליצור לחלק מהעם תנאי גאולה בטרם גאולה אולי, בגלל זה ה' מעכב אותה?

ו. למעשה מה יכלו "להסכים כן כל חכמי הדורות"? האם "אפשר שהסכימו...כל חכמי הדורות" שמעתה טבע הדברים משתנה ותורה שאין עמה מלאכה לא בטילה וגוררת מצווה ולא עוון? או כל הנהנה מד"ת לא נטל חייו מן העולם הבא אלא אדרבא חלקו כגודל הנאת ד"ת? אולי הנאת ד"ת קידוש ה' היא? הכוונה היא, שאפילו אם בטלו איסור לא יכלו לשנות לא את הטבע של הדברים ולא משמעות מושגי אמת.

רשימה מלאה של מלאכות החכמים:

הלל – חוטב עצים (יומא לה ע"ב); שמאי – בנאי (שבת לא ע"א); רב הונא – שואב מים, קרנא – תהי אקנקני (כתובות קה ע"א); שמעון הפקולי – נפץ, ר' יוחנן – סנדלר, ר' מאיר – לבלר (עירובין יג ע"א); ר' יהודה – סבל (נדרים מט ע"ב); ר' יוסי – שלח (שבת מט ע"ב); רב הונא ורב אושעיה – רצענין (פסחים קיג ע"ב); ר' אבא בר חנינא – חייט (ירוש' שביעית ד, ג); רב פפא – גנן (ב"מ קט ע"א); רב אחא – רועה (ב"מ צג ע"ב); אבא אושעיא – כובס (ירוש' ב"ק י, י); רב יוסף – סבל, רב ששת – טוחן (גטין סז ע"ב); רב כהנא – רוכל (קדושין מ); ר' חייא הגדול – בדד (ירוש' פסחים ד, ט); ר' חייא בר אבא – סוחר קטנית (כתובות כא ע"ב); ר' יהודה בן בתירא – חלפן (יבמות קב ע"א); אבא בר זמינא – חייט (ירושלמי סנהדרין ג); ר' דניאל – חייט (ויק"ר לב); ר' לוי – מוכר חלתית, רב עמרם חסידא – מוכר תכלת, רבנא אחוה דר' חיא בר אבא – מוכר תכלת (ע"ז לט ע"א); ר' שמעון – שזורי (דמאי א, א); ר' יהושע – נפח (ברכות כח); ר' יוסי – עושה מצודות (מנחות לז); ר' יהודה – נחתום (ב"ב קלב); ר' אדא – מודד קרקעות (ב"מ קז); ועוד ועוד (מתוך פירושו של קאפח להלכות תלמוד ג, י).